

<https://doi.org/10.15407/rksu.37.125>
930.25:[001.83 + 316.77](477:485)]-047.37

Ганна Індиченко, кандидат історичних наук,
старший дослідник, завідувач відділу історії академічної науки
Інституту архівознавства, Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0003-2225-0214
SCOPUS: 57224568416
E-mail: Indychenko@ukr.net

Андрій Шаповал, доктор історичних наук,
старший науковий співробітник, завідувач відділу археографії
Інституту архівознавства, Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0003-1188-5142
SCOPUS: 57224568766
E-mail: shai196@ukr.net

УКРАЇНСЬКО-ШВЕДСЬКА НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ: ІСТОРИКО-ДЖЕРЕЛОЗНАВЧА РЕКОНСТРУКЦІЯ

Мета роботи. У дослідженні на основі маловідомих і почасти не досліджених архівних документів, що відклалися в архіві Президії НАН України та Інституті архівознавства НБУВ, проведено історико-джерелознавчу реконструкцію українсько-шведського наукового співробітництва. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні історико-архівознавчого, джерелознавчого, хронологічного методів, а також методів аналітико-синтетичного опрацювання архівних документів і наукової експертизи. **Наукова новизна** роботи полягає в систематизації комплексу архівних джерел з українсько-шведської наукової комунікації, що відклалися в Архівному фонді НАН України, уведенні до наукового обігу не досліджених і малодосліджених документів та здійсненні на їхній основі історико-джерелознавчої реконструкції напрямів та форм двосторонньої наукової комунікації та

Цитування: Індиченко Г., Шаповал А. Українсько-шведська наукова комунікація: історико-джерелознавча реконструкція. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2025. № 2 (37). С. 125—148. <https://doi.org/10.15407/rksu.37.125>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

співробітництва академічних установ і вчених України й Швеції в контексті євроінтеграційного досвіду академічної вітчизняної науки. **Висновки.** Науковий аналіз архівних документів, що відклалися в архіві Президії НАН України та ІА НБУВ, дозволяє дійти висновку, що українсько-шведські зв'язки в науковій галузі мають багаторічну історію й розвивалися динамічно. Швеція розглядалася українською Академією наук як країна з високими науковими здобутками і потенціалом. Наукова комунікація зі шведськими академічними установами була встановлена ще на початкових етапах діяльності української Академії наук і в 60—70-х роках ХХ ст. досягла багатогранного характеру. Загребуваними у Швеції стали наукові розробки українських установ у галузі електрозварювання, матеріалознавства, кібернетики, хімії, а шведські бізнес-кола прагнули використовувати їх у практичній площині. Формальна й неформальна наукова комунікація здійснювалася шляхом участі українських і шведських дослідників у наукових заходах, які проходили як в Україні, так і у Швеції. Інтенсивно розвивалися книгообмінні зв'язки, започатковані ще в 1930-х роках і поширені в повоєнний період. Аналіз українсько-шведської наукової комунікації та співпраці крізь призму архівних документів дає змогу розкрити одну з яскравих сторінок міжнародного інтелектуального співробітництва двох європейських країн.

Ключові слова: Академія наук УРСР, наукова комунікація, Швеція, архівний документ, архів Президії НАН України, Інститут архівознавства НБУВ.

Актуальність теми дослідження. Історико-джерелознавча реконструкція форм і напрямів міжнародної наукової комунікації української науки з установами європейських країн у різні хронологічні періоди є актуальним завданням з точки зору цілісного відтворення історії академічної науки. НАН України має давні традиції співробітництва з науковими установами країн Європи, зокрема Швеції. Всесвітньо відомі розробки українських учених у галузях електрозварювання і зварювального обладнання, кібернетики, фізичної хімії, винайдення нових матеріалів викликали сталий інтерес у шведської наукової спільноти, а шведські промислові підприємства прагнули закупити інноваційне наукове обладнання, розробником якого були українські академічні установи. Українські й шведські вчені регулярно перетиналися на міжнародних наукових заходах, виконували спільні наукові проекти, співпрацювали за мобільними програмами стажування окремих учених, здійснювали активне листування, обмін науковою літературою тощо.

В основу дослідження покладено аналіз невідомих і маловідомих архівних документів, що висвітлюють наукове співробітництво української академічної науки зі шведськими науковим співтовариством і підприємствами. Дослідження є актуальним, оскільки в науковій літературі дотепер не був здійснений ретроспективний історико-джерелознавчий аналіз українсько-шведської наукової комунікації із залученням широкого масиву архівних документів, а також нагальним у контексті вивчення досвіду наукової євроінтеграційної комунікації України; автори дослідження прагнуть також популяризувати Архівний фонд НАН України.

Аналіз досліджень і публікацій. Запропонована тема дослідження є маловивченою в українській науці. Документи з міжнародної наукової діяльності НАН України почасти публікувалися в серії видань «Джерела з історії науки в Україні», підготовлених Інститутом архівознавства НБУВ (далі — ІА), в яких представлено архівний ресурс з питань міжнародного наукового співробітництва НАН України за 1956—1960 рр. [1] та 1961—1965 рр. [2]. До наукового обігу було введено звіти АН УРСР щодо міжнародної наукової діяльності й довідки академічних установ про співпрацю з науковими установами інших країн. У контексті загальної інформації репрезентовано й окремі аспекти українсько-шведського наукового співробітництва. Наразі науково-дослідна робота ІА сконцентрована на дослідженні та залученні до наукового простору документного фонду НАН України за 1966—1970 рр. До 100-річчя НАН України опубліковано загальні щорічні звіти Академії наук за 100 років (1918—2018), в яких, окрім наукової діяльності, окремими розділами представлено інформацію, зокрема, й про міжнародне співробітництво НАН України, організацію виставок і популяризаторську роботу українських наукових установ у рамках міжнародної співпраці, в т. ч. діяльність НБУВ. У розділах з міжнародної діяльності загальних щорічних звітів Академії наук за 1946—2018 рр. у стислій формі репрезентовано інформацію також про окремі напрями українсько-шведського наукового співробітництва [3]. ІА здійснено комплексне дослідження академічної науки країн Європи та напрямів співробітництва НАН України з європейськими академіями наук, в якому розглянуто сучасну систему організації наукової діяльності у Швеції та історію й діяльність академії наук цієї країни [4, с. 579—639]. Співробітниками ІА опубліковано монографію, де наводяться відомості про кількісний і видовий склад комплексу документів особових архівних фондів видатних учених НАН України, що зберігаються в підрозділі. У виданні вміщено інформацію також і про життя та діяльність провідних українських науковців, у біографічних довідках про яких ідеться й про зв'язки академічних учених зі шведськими колегами [5]. Документи про співпрацю члена-кореспондента НАН України М.Ф. Котляра зі шведськими вченими в дослідженні давньоруських злиwkів з Бурзького скарбу на острові Готланд (Швеція), які відклалися в особовому фонді українського історика в ІА, проаналізувала І.Г. Кіржаєва [6]. Комплексного дослідження українсько-шведського наукового співробітництва на базі архівних ресурсів у ретроспективному аспекті дотепер не було проведено.

Мета дослідження полягає у здійсненні на основі аналізу маловідомих і нових, віднайдених, документів АФ НАН України історико-джерелознавчої реконструкції наукової комунікації НАН України зі шведськими науковими установами, підприємствами та вченими в ретроспективному контексті.

Виклад основного матеріалу. Українсько-шведські відносини в науковій галузі в останні роки розвиваються динамічно. Сучасні напрями двостороннього наукового співробітництва вчених України та Швеції включають такі галузі, як: відновлювальні джерела енергії та енергоефективність, ядерна та радіаційна безпека, використання водних ресурсів, охорона здоров'я, наукові та прикладні дослідження, функціонування технологічних парків, збереження навколишнього природного середовища, хімічна фізика, онкологія, історія, археологія тощо. Так, 2009 р. на запрошення шведського Королівського технологічного інституту відбувся візит у Швецію української делегації, яка вивчала шведський досвід застосування екологічних рішень в енергетичній галузі [7]. У 2013 р. в Інституті експериментальної патології, онкології та радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України пройшов Другий українсько-шведський симпозіум «Трансляційна онкологія: старі та нові парадигми» [8]. У 2021 р. іноземний член НАН України професор Стокгольмського університету, член Нобелівського комітету з фізики М. Ларссон став лауреатом Золотої медалі імені В.І. Вернадського НАН України за видатні досягнення в галузі хімічної фізики та молекулярної спектроскопії [9]. 20 листопада 2023 р. НАН України відвідали професор М. Ларссон і професор Королівського технологічного університету Е. Аурелл [10]. Працюють українські академічні вчені і за шведськими грантовими програмами [11]. Реалізуються й інші українсько-шведські наукові проекти [4, с. 579—588]. Двостороннє українсько-шведське наукове співробітництво має давні традиції, напрацьовані попередніми поколіннями вчених двох країн, а архівні документи дають змогу відтворити його розвиток.

Період 60—80-х років ХХ ст. для АН УРСР був часом інтенсивного розвитку наукових галузей і започаткування нових наукових напрямів, хоча сама міжнародна наукова діяльність була централізована через АН СРСР і Державний комітет РМ СРСР з науки і техніки. Проте обсяг співробітництва з провідними європейськими науковими центрами динамічно зростав, що пояснювалося високим міжнародним авторитетом української академічної науки, підкріпленим вагомими науковими досягненнями. Закордонні відрядження українських учених Президія АН УРСР спрямовувала на вивчення зарубіжного досвіду і його використання у практичній площині.

Архівні документи з питань українсько-шведського співробітництва, які відклалися в архіві Президії НАН України, представлено, зокрема: щорічними звітами АН УРСР; щорічними звітами з міжнародної діяльності АН УРСР; звітами наукових співробітників, які перебували в наукових відрядах у Швеції; витягами з протоколів учених рад наукових інститутів, на яких заслуховувалися доповіді про результати відрядження співробітників до Швеції та ухвалювалися рішення щодо впровадження отриманих результатів у практику діяльності установ; програмами перебування шведських учених в українських науково-дослідних установах; листами швед-

ських учених на адресу українських науково-дослідних інститутів із проханням прийняти їх в українських установах та ознайомити з результатами наукових досліджень; листуванням АН УРСР з АН СРСР, міністерствами та відомствами щодо прийому в українських академічних інститутах шведських учених. Уявлення про міжнародний книгообмін зі шведськими установами дають довідки про стан книгообміну з окремими країнами, підготовлені Державною публічною бібліотекою УРСР (далі — ДПБ, нині — НБУВ) для Президії АН УРСР. Комплекс документів про наукову комунікацію та співпрацю провідних українських учених з науковцями Швеції відклався в особових архівних фондах учених України, які зберігаються в ІА НБУВ: запрошення на міжнародні наукові конференції; програми наукових форумів і звіти українських учених про участь у них; наукові доповіді, виголошені на міжнародних наукових форумах у Швеції; щоденникові записи про поїздки та наукові відрядження; листування між українськими та шведськими вченими; обґрунтування наукових відряджень.

Наукова співпраця між українськими та шведськими вченими розпочалася ще в 1920-ті роки. В особовому фонді одного з перших дійсних членів Української академії наук, зоолога, ембріолога і ботаніка М.Ф. Кащенко відклався лист професора Інституту зоології Стокгольмського університету Н. Холмгрена від 5 жовтня 1922 р., в якому висловлювалася подяка М.Ф. Кащенку за якісно виконану роботу та повідомлялося, що йому за цю роботу було надіслано 80 шведських крон [12, арк. 1].

З часом наукові комунікація та співпраця між ученими України та Швеції стали досить широкими і взаємовигідними й набули різноманітних форм.

Міжнародне визнання мали розробки Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона (далі — ІЕЗ), а відрядження до країн з високим науковим потенціалом працівники цього інституту використовували для розв'язання окремих технічних питань. Так, результати відрядження с. н. с. інституту, к. т. н. І.К. Походні до Швеції у 1958 р. установа застосовувала в дослідженнях і розробках високопродуктивних електродів для зварювання певних видів сталі та алюмінію й вивчення способу видалення грату, що могло бути використано при контактному зварюванні труб малого діаметру [13, арк. 99].

3-поміж візитів до Швеції кінця 1950-х років необхідно відзначити участь заступника директора з наукової роботи Інституту мікробіології ім. Д.К. Заболотного, д. м. н. П.Є. Візіря в роботі VII Міжнародного конгресу з мікробіології, який відбувся в серпні 1958 р. і на якому український учений виступив з доповіддю «До питання про антигенні властивості фільтруючих форм патогенних бактерій та їх ролі у патогенезі та імуногенезі інфекцій» [14, арк. 16—17]. Зазначене відрядження сприяло організації експериментальних досліджень з вивчення найактуальніших питань мінливості мікроорганізмів, зокрема з вивчення феномена

трансформації в бактерій, що розроблялися в лабораторіях Інституту мікробіології ім. Д.К. Заболотного [13, арк. 82—110].

12—25 червня 1962 р. у Стокгольмі відбувся семінар ООН «Судові та інші засоби захисту від зловживань адміністративною владою, зі спеціальним врахуванням ролі парламентських установ», організований ООН й урядом Швеції. У роботі наукового форуму взяв участь завідувач кафедри теорії держави і права Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, д. ю. н. П.О. Недбайло [15, арк. 110], а з науковою доповіддю виступив завідувач кафедри державного та міжнародного права Харківського юридичного інституту, к. ю. н. В.О. Барахтян [16, арк. 20—56].

Того ж місяця у Стокгольмі проходила VII Міжнародна конференція з хімії координаційних сполук, на яку було запрошено голову координаційної комісії з проблеми «Хімія комплексних сполук» академіка А.К. Бабка, заступника голови цієї комісії члена-кореспондента К.Б. Яцимирського та с. н. с. Інституту загальної і неорганічної хімії Б.Й. Набиванця. Беручи участь у міжнародному форумі, українські вчені мали змогу отримати нові відомості про сучасний рівень розвитку хімії комплексних сполук у різних країнах світу, нові методи їх дослідження та нові сфери застосування. Крім того, для української делегації цікавими стали дослідження всесвітньо відомої наукової школи професора Сіллена з питань гідролізу та створення поліонів титану, цирконію тощо, оскільки ці дослідження були наближені до роботи української лабораторії «Аналітична хімія танталу, ніобію і титану». Сам професор Сіллен, який був членом оргкомітету VII Міжнародної конференції з хімії координаційних сполук, у 1961 р. відвідав Київ, ознайомився з роботою Інституту загальної і неорганічної хімії і був зацікавлений, аби українські вчені взяли участь у науковому форумі у Стокгольмі [17, арк. 1—2].

У 1964 р. у відрядженні у Швеції перебували співробітники Інституту кібернетики д. м. н. Н.М. Амосов і д. т. н. Б.М. Малиновський [18, арк. 254—271], які брали участь у міжнародній конференції з проблем використання обчислювальних машин для автоматизації безперервних технологічних процесів у промисловості та енергетиці. У звіті про результати відрядження Б.М. Малиновський наголосив на стрімкому розвитку подібних досліджень і особливо цінною вважав інформацію про обчислювальні машини, їхні особливості, застосування у промисловості та економічний ефект.

Від початку 60-х років XX ст. особлива увага в АН УРСР приділялася патентній діяльності. Станом на 1962 р., відповідно до постанови РМ СРСР від 14 червня 1962 р. № 607 «Про покращення охорони державних інтересів в галузі винаходів і відкриттів і про подальше покращення організації винахідництва в СРСР», в АН УРСР була організована патентна служба у 29 інститутах [19, с. 140]. Особливо затребуваними шведськими промисловими підприємствами були прилади, винайдені ІЕЗ ім. Є.О. Патона. У 1966 р. співробітник цього інституту І.І. Сущук-Слюсаренко перебував на

шведському заводі «Мотоловерксад», на якому проходили випробування апарати А-645 для електрошлакового зварювання з мундштуком, що плавиться, розроблені інститутом. Український фахівець у своєму звіті про відрядження зазначав, що «для успішного продажу наших апаратів А-645 в Швеції необхідно поставити ...трансформатор ТШС-3000х3..., який один з двома апаратами А-645 може забезпечити зварювання металу товщиною до 800 мм» [20, арк. 57—59].

Шведські бізнес-кола цікавилися придбанням інноваційного устаткування з електрошлакового переплаву, розробленого українськими вченими. Вирішенню цього питання було присвячене наукове відрядження до Швеції делегації вітчизняних учених-зварювальників, які протягом 5—26 серпня 1969 р. провели переговори щодо продажу обладнання для електрошлакового зварювання, розробленого ІЕЗ ім. Є.О. Патона. У звіті про відрядження зазначено, що найбільший інтерес до купівлі виявили фірми «Бофорш», «СКФ», «Фапгерста». Зокрема, керівництво фірми «Бофорш» ухвалило рішення про закупівлю обладнання, виділивши для цього 2 млн шв. крон. Українські вчені констатували, що у Швеції склалися винятково сприятливі умови для продажу обладнання з електрошлакового зварювання й практично всі фірми зацікавлені в істотному покращенні якості металу, який виплавляється. Представники вказаних фірм відзначали суттєву технологічну перевагу українських розробок у галузі електрошлакового зварювання порівняно з пропозиціями від фірм Великої Британії та Австрії. Члени делегації вважали, що для «здійснення поставок у 1970 р. доцільно в теперішній час видати замовлення-наряди промисловості на п'ять установок Р-951» [21, арк. 31].

Для розвитку зв'язків у цій галузі важливе значення мало відрядження співробітників ІЕЗ ім. Є.О. Патона до Швеції, що відбулося з 7 по 14 липня 1971 р., з метою участі в роботі XXIV конгресу Міжнародного інституту зварювання (далі — МІЗ) у Стокгольмі. Участь у цьому поважному заході брали д. т. н. В.І. Труфяков, д. т. н. Г.О. Спину і к. т. н. В.І. Новиков [22, арк. 1—41]. Загалом на форумі були присутні близько 1000 вчених і фахівців-зварювальників з 33 країн світу. Загальне зібрання конгресу було присвячене зварюванню в суднобудуванні. Українські вчені підготували наукові доповіді і взяли участь у роботі конгресу.

Однією з форм ознайомлення з результатами відряджень українських учених за кордон стала організація загальноінститутських семінарів, які проходили у форматі дискусій та пропозицій. З протоколу засідання загальноінститутського семінару ІЕЗ ім. Є.О. Патона від 16 липня 1971 р. дізнаємося, що українські вчені зробили доповіді про засідання комісій XXIV конгресу МІЗ [22, арк. 42—43]. В.І. Труфяков наголосив на необхідності більш активної участі інституту в роботі МІЗ, «оскільки інформація, отримана в комісіях, безумовно має суттєвий інтерес для наукових відділів

ІЕЗ [ім. Е.О. Патона], а рекомендації Інституту електрозварювання можна було б покласти в основу відповідних рекомендацій МІЗ». Г.О. Спину висвітлив діяльність нового робочого підрозділу МІЗ — групи «К» двадцятої комісії «Управління процесом зварювання з використанням зворотного зв'язку», доповів про результати відвідування Шведського інституту контролю та висловив думку про доцільність вийти з клопотанням до Міністерства зовнішньої торгівлі СРСР про придбання термовізуальної системи фірми «ASA». В.І. Новиков розповів про доповіді XV комісії МІЗ з основ проектування та виготовлення зварних конструкцій, запропонував розглянути питання про використання в українській промисловості досвіду шведських колег із захисту кромки контактних елементів від корозії в період транспортування й зберігання металоконструкцій.

Від 27 до 30 червня 1961 р. д. т. н. В.Ф. Копитов брав участь у Міжнародному газовому конгресі (Стокгольм), на якому український учений виступив з доповіддю про дослідження з використання газу, що проводилися в Україні. У звіті про результати відрядження В.Ф. Копитов особливу увагу звернув на чотири доповіді іноземних колег, результати досліджень яких Інститут використання газу планував запровадити в роботу, оскільки українська установа саме працювала в цих напрямках. Участь у роботі конгресу український учений вважав корисною, а відомості, викладені у звіті про результати відрядження, були включені Головгазом СРСР у загальний звіт роботи делегації [23, арк. 78—79].

Привертали увагу шведських учених дослідження Інституту проблем матеріалознавства в галузі розробки і впровадження нових технологічних процесів й освоєння інноваційних методів у машинобудуванні та металообробці. З-поміж знакових відвідувань представниками іноземних компаній установ АН УРСР у 1966 р. необхідно вказати на візит делегації шведського концерну «А. Джонсон і К Х. А. Б.», очолюваної директором Інституту з промислових досліджень О. Хермандером, яким було встановлено двостороннє співробітництво [24, с. 254].

У серпні 1966 р. Геологічна служба Швеції організувала міжнародну нараду у Стокгольмі, де обговорювалися та схвалювалися рішення з питань докембрію Балтійського щита, які мали бути репрезентовані на Міжнародному геологічному конгресі у Празі в 1968 р. як частина роботи над другим варіантом Тектонічної карти Європи. Академію наук УРСР на цьому заході представляв віцепрезидент АН УРСР, академік М.П. Семененко [25, арк. 147]. У грудні 1969 р. представник Геологічної служби Швеції доктор Р. Фрітч надіслав М.П. Семененку анотацію своєї доповіді, яку мав намір виголосити на геологічному симпозиумі в Києві [26, арк. 1], де також узяв участь дослідник з м. Уппсала Х. Коарк [27, арк. 1].

Міжнародні наукові заходи являли собою інтелектуальні осередки з обміну досвідом у тій чи іншій галузі науки. Цікавим з цього погляду

був досвід участі керівника групи квантової хімії Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського, к. х. н. Ю.О. Кругляка в Міжнародній школі квантової хімії, фізики твердого тіла і квантової біології, яка проходила у Швеції з 27 липня по 11 серпня 1969 р. Зазначена школа працювала вже вдев'яте. Улітку її заняття відбувалися в Уппсалі (Швеція) і в Бейтонштоллі (Норвегія), а взимку — у Флориді (США). Курс лекцій читався впродовж півтора місяця. Український учений брав участь у початковій частині курсу, що проходила впродовж двох тижнів в Уппсалі. Тематика роботи школи була пов'язана з такими інноваційними напрямками, як математичні та фізичні основи квантової хімії й квантової біології і використання цих дисциплін у конкретних завданнях. Український дослідник зібрав і привіз матеріали, що повною мірою відображали зміст лекцій. З огляду на спрямування лабораторії, яку очолював Ю.О. Кругляк, низку нових результатів містили технічні звіти Ф. Харріса. Вони стосувалися методів розрахунку електронної структури, фізичних і хімічних властивостей атомів і молекул в основному та збудженому станах. Ці методи, як наголосив Ю.О. Кругляк, «будуть детально вивчені нами і використані для вирішення конкретних завдань фізичної хімії і хімічної технології» [28, арк. 59—60]. Український учений звернув увагу на інтенсивний розвиток квантової хімії за кордоном, зокрема у США, наполягав на широкому використанні в хімічній технології і у фармацевтичній промисловості квантохімічних розрахунків молекул. Як видно з витягу вченої ради Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського № 16 від 28 жовтня 1969 р., групі квантової хімії інституту було рекомендовано врахувати результати передового зарубіжного досвіду: впровадити більш сучасний метод розрахунку потенціалів іонізації і засобу до електрона при доборі розчинників для розділення гомологів ацетилену, розпочати розробку програми для машинного розрахунку молекул на гауссовому базисі. Отриманий досвід українського вченого, зокрема ознайомлення з методами розрахунку електронної структури фізичних і хімічних властивостей атомів й молекул у збуджених станах, які вивчалися в Інституті фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського, став у пригоді для вирішення конкретних наукових завдань фізичних і хімічних технологій.

У галузі теоретичної фізики відзначимо відрядження на Міжнародну конференцію з елементарних часток, що проходила з 25 червня по 1 липня 1969 р. у м. Лунде, с. н. с. Інституту теоретичної фізики, к. ф.-м. н. А.У. Климика, який оприлюднив доповідь «Про один вид лінійних представлень напівпростих групи L_3 » [29, арк. 64]. Інформаційна цінність звіту про результати цього відрядження полягала у висвітленні перебігу наукового форуму зі стислим викладом змісту доповідей, виголошених на ньому.

Постановою Президії АН УРСР від 8 липня 1965 р. був утворений Донецький обчислювальний центр. Відділ математичного моделювання цього інституту вже в 1966 р. на Міжнародному радіоекологічному симпозіумі у

м. Стокгольм, що відбувся 25—29 квітня, представив доповідь про міграції радіоактивних елементів [30, арк. 8—10]. Обчислювальний центр на цьому заході представляв заввідділу математичного моделювання, к. ф.-м. н. Ю.М. Свірежев, який отримав змогу ознайомитися також з деякими методами використання в наукових установах Швеції сучасної обчислювальної техніки, котрі вважав за доцільне використовувати в Донецькому обчислювальному центрі.

У галузі економіки важливим було відрядження до Швеції заступника директора Інституту економіки, к. е. н. П.І. Багрія в рамках «Днів культури УРСР», які проходили з 4 по 15 листопада 1969 р. Український науковець зазначав, що його завдання як економіста полягало в лекційній роботі, зокрема у визначенні принципів економічної реформи, що проводилася в СРСР, а також висвітленні економічної успішності України [31, арк. 64]. Крім того, П.І. Багрій виступив на відкритті виставки української книги і плаката, прочитав лекцію в університеті м. Умео і зустрівся зі студентами економічного факультету цього університету. Візит української делегації знайшов висвітлення у шведській газеті «Norrskens flamman» («Північне сяйво»), примірник якої відклався в особовому архівному фонді академіка П.І. Багрія, що зберігається в ІА НБУВ [32, арк. 5—8].

Протягом 30 червня — 7 липня 1973 р. у Стокгольмі проходив ІХ Міжнародний біохімічний конгрес, у роботі якого взяв участь завідувач відділу хімії фотосинтезу Інституту органічної хімії член-кореспондент О.О. Ясников. Український учений став учасником четвертої секції «Біоенергетика» цього форуму, на якій розглядалися біоенергетичні питання фотосинтезу, дихання та метаболізму [33, арк. 133—138].

Видатного українського математика, члена-кореспондента М.Г. Крейна Шведською королівською академією наук і Уппсальським університетом було запрошено на Міжнародну наукову конференцію з диференціальних рівнянь, яка відбулася 26 серпня 1977 р. в м. Уппсала з нагоди 500-річчя місцевого університету. М.Г. Крейну разом з іншими провідними математиками світу було надано честь виступити з доповіддю на пленарному засіданні наукового форуму [34, арк. 66].

Пріоритетною формою міжнародного наукового співробітництва для АН УРСР було відрядження в наукові центри зарубіжних країн українських учених на тривалу спеціалізацію. Завдяки стажуванням значно підвищувалася кваліфікація фахівців з відповідних галузей науки, набутий досвід ефективно використовувався в роботі академічних установ, започатковувалися нові наукові напрями. Упродовж чотирьох місяців 1971 р. у Швеції перебував с. н. с. сектору молекулярної біології і генетики Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного І.А. Шевцов, який провів низку експериментів з метою з'ясування можливостей передавання корисних властивостей цукровим бурякам від їхніх диких видів. Отримані

результати мали значну наукову цінність для проведення цитогенетичних досліджень [35, арк. 14].

Збереглися листи І.А. Шевцова до завідувача сектору молекулярної біології і генетики Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного, члена-кореспондента АН УРСР В.П. Зосимовича, в яких учений поділився своїми враженнями від перебування у Швеції [36, арк. 5].

У листі від 7 лютого 1971 р. І.А. Шевцов повідомляв, що у Швеції він ознайомився з напрямками роботи Інституту ботаніки, Інституту радіобіології, Ботанічного саду, Сільськогосподарського інституту в м. Уппсала. Певний час вивчав науково-дослідну роботу Інституту генетики лісу у Стокгольмі, засновником і директором якого був відомий шведський генетик О. Густафссон. І.А. Шевцов зазначив, що у цьому інституті проводяться цікаві роботи з цитогенезу сільськогосподарських рослин, зокрема ячменю. Український учений опанував методику вивчення мейозу в ячмені та модрині у зв'язку з різними порушеннями. Стажувався ж І.А. Шевцов в Інституті генетики Лундського університету під керівництвом видатного генетика професора А. Мюнтцинга, який протягом 1938—1968 рр. очолював цей інститут. В Інституті генетики Лундського університету український дослідник долучився до робіт з *Triticale* (гібрид жита з пшеницею) та оволодів ефективною методикою приготування препаратів, які дозволяли швидко підрахувати та ідентифікувати хромосоми *Triticale*. Багато часу вчений проводив у бібліотеці інституту. Він поінформував В.П. Зосимовича, що професор А. Мюнтцинг у березні 1971 р. мав намір відвідати кілька республік СРСР, у тому числі й Україну, та прочитати лекції з генетики [36, арк. 1—1 зв.].

У листі від 21 березня 1971 р. І.А. Шевцов повідомив, що в Лунді йому вдалось ознайомитися з роботою новоутвореного Інституту молекулярної цитогенетики, який мав сучасне обладнання і де проводилися дослідження як із тваринами, так і на рослинному матеріалі. Український генетик отримав запрошення від керівництва цього інституту попрацювати у ньому, зокрема взяти участь у роботах з ультрацентрифугування та розділення А і В хромосом у жита [36, арк. 3—4].

Декілька разів Швецію з науковою метою відвідував український зоолог, герпетолог, природоохоронець, д. б. н. М.М. Щербак, який очолював Зоологічний музей Центрального наукового-природничого музею АН України. Учений став учасником Міжнародного симпозіуму «Зоологія хребетних», який проходив 5—11 вересня 1989 р. у Стокгольмі, де виступив з доповіддю «Роль Зоологічного музею АН УРСР в розвитку зоології хребетних» та взяв участь у дискусії про роль зоологічних музеїв у науці. Учасники симпозіуму мали можливість відвідати Будинок-музей К. Ліннея в Уппсалі [37, арк. 40—41].

В особовому фонді М.М. Щербака відклалися щоденникові записи, які вчений вів протягом 23 вересня — 8 жовтня 1991 р., під час наукової поїздки

до Швеції. Згідно зі щоденником, на запрошення шведських колег М.М. Щербак відвідав зоологічні інституції Шведської королівської АН та Стокгольмського і Уппсальського університетів, зокрема й зоологічні музеї та бібліотеки цих установ. Український учений ознайомився також з роботою Муніципального зоологічного музею, Зоопарку, Ботанічного саду та Акваріума Стокгольма. Особливо М.М. Щербак цікавився досвідом таксидермічних лабораторій зоологічних музеїв Швеції. Результатом його візиту стала домовленість про розширення співпраці між Зоологічним музеєм Центрального наукового-природничого музею АН України та зоологічними музеями Стокгольмського й Уппсальського університетів [38, арк. 100—107].

У рамках наукової співпраці українські та шведські вчені обмінювалися матеріалом для досліджень. В особовому фонді фундатора Національного ліхенологічного гербарію України, д. б. н., члена-кореспондента А.М. Окснера відклався його лист до наукового співробітника Музею ботаніки Лундського університету доктора О. Алмборна з пропозицією налагодити обмін лишайниками. У листі український учений повідомляв, що ліхенологічний гербарій в Інституті ботаніки мав багаті колекції лишайників з різних регіонів СРСР, але разом з тим у гербарії було мало лишайників з Європи та позаєвропейських країн. А.М. Окснер запропонував О. Алмборну для обміну, крім матеріалу з СРСР, дублікати лишайників з Африки, які були зібрані у ХІХ ст. доктором А. Реманом [39, арк. 1, 6].

А.М. Окснер листувався й зі співробітником Ботанічного саду в Гетеборзі доктором Г. Дегеліусом. У листі від 3 листопада 1968 р. він повідомив Г. Дегеліуса, що його цікавлять здебільшого *Aspicilia* та *Caloplaca* й просив надіслати їх зразки [40, арк. 1]. Шведський учений порекомендував А.М. Окснеру з питання обміну дублікатами лишайників співпрацювати з доктором Б. Петерсоном з місцевого Ботанічного музею [41, арк. 1].

Про те, що шведські вчені були зацікавлені в ознайомленні з науковими розробками українських академічних інститутів, свідчить перебування в установах АН УРСР у 1973 р. шведського вченого Л. Фалька, співробітника Інституту теорії електромагнітного поля в Гетеборзі. Так, в Інституті ядерних досліджень спільно з українськими вченими вивчалися режими автостабілізації вибухової нестійкості. Спільна експериментальна робота виконувалася зі співробітниками відділу теорії плазми; окрім того, шведський науковець взяв участь у семінарі плазмових підрозділів Інституту ядерних досліджень [42, арк. 92; 98]. Програма перебування Л. Фалька в Інституті технічної теплофізики передбачала ознайомлення з роботою відділу теорії ядра і ядерних реакцій, виступ з доповіддю на семінарі цього відділу, спільну роботу в рамках теми «Нелінійна взаємодія хвиль у нерівноважній плазмі» [42, арк. 102].

В архіві Президії НАН України відклався лист П.-О. Еріксона до Інституту надтвердих матеріалів від 7 травня 1972 р., в якому кореспондент по-

відомляв, що він очолює відділ перспективних досліджень і розробок компанії «Сандвік АБ» і працює в галузі використання металокерамічних та інших твердих сплавів. Шведського фахівця зацікавили розробки в галузі алмазного шліфування на міцність твердого сплаву, і він звернувся з проханням відвідати інститут, щоб ознайомитися з розробками в цій царині [42, арк. 124—125]. Шведський дослідник писав, що «з деяких повідомлень, а також з участі пана Оверхеда в Міжнародній конференції з використання синтетичних алмазів у промисловості, що проходила у Вашому інституті, я зрозумів, що Ви провели деякі дуже цікаві дослідження. Наприклад, я звернув увагу на доповідь пана [М.Г.] Лошака “Вплив алмазного шліфування на міцність твердого сплаву”. Це дуже цікава робота, яка передбачає проведення великих наукових досліджень... я був би дуже вдячний, якби я зміг відвідати Ваш інститут для бесіди про шляхи розвитку вищезгаданих галузей» [42, арк. 124].

Зазначений візит до Інституту надтвердих матеріалів П.-О. Еріксон здійснив у січні 1973 р. У звіті про перебування шведського вченого в Україні зазначалося, що інститут зацікавлений у співпраці з паном П.-О. Еріксоном з тим, щоб отримати якнайбільше інформації про технології виробництва твердих сплавів і активних методів контролю їх якості. Шведського вченого, своєю чергою, цікавили перспективи виробництва алмазів і кубаніту, а також інструментів із цих металів. Директор інституту, д. т. н. В.М. Баккуль запропонував шведському колезі розглянути питання про придбання низки патентів на надтверді матеріали та інструменти з них. Натомість П.-О. Еріксон розповів про методи контролю твердих сплавів на фірмі «Сандвік» і про технології виробництва твердих сплавів. За результатами цієї зустрічі інститут підготував пропозиції до Президії АН УРСР. Українські вчені відзначили, що особлива увага при виготовленні твердих сплавів на фірмі «Сандвік» приділяється контролю структури і електромагнітних характеристик виробів, що вказує на необхідність проведення в інституті подальших досліджень зі встановлення кореляції між експлуатаційними властивостями твердосплавних виробів та їхніми електромагнітними характеристиками. Оскільки у вітчизняній літературі це питання було висвітлено ще недостатньо, отримана інформація від представника фірми вбачалася корисною і мала перспективи для використання у практичній роботі.

Наприкінці квітня 1965 р. з короткостроковим візитом в Інституті фізики АН УРСР перебував співробітник Стокгольмського технологічного інституту Е. Дальберг, який інформував українських колег про останні дослідження, присвячені теорії магнітогідродинамічних перетворювачів теплової енергії на електричну [43, арк. 117]. А навесні 1972 р. Інститут геофізики приймав головного геофізика шведської фірми «Боліден компані», вченого П. Даттатрайя. Програмою його прийому передбачалися ознайомлення з інститутом, його відділами і лабораторіями та обговорення окремих наукових проблем із провідними українськими фахівцями [44, арк. 269].

У науково-туристичному відрядженні до Швеції 9—20 серпня 1963 р. перебував с. н. с. Інституту загальної та неорганічної хімії Є.Г. Куковський, який взяв участь у міжнародній конференції з глини, що проходила у Стокгольмі з 12 по 16 серпня 1963 р. На конференції спільно з акад. Ф.Д. Овчаренком ним була презентована доповідь «Взаємозв'язок колоїдної хімії і кристалохімії глинистих мінералів». Окрім секції «Генезис глинистих матеріалів», український науковець узяв участь у роботі ще чотирьох секцій конференції. У звіті він зазначив, що «глини як у нас, так і в багатьох країнах набули важливого значення поряд з новими матеріалами і являють актуальний об'єкт посилених досліджень як в галузі глибокого дослідження особливостей реальної кристалічної структури глинистих мінералів, так і в області встановлення закономірностей взаємодії поверхні їх кристалів з різними органічними і неорганічними середовищами як у природних умовах, так і в численних технологічних процесах» [45, арк. 142]. Український учений наголосив, що «особливо суттєвими є досягнення у вивченні фізико-хімічних властивостей глинистих мінералів і різних колоїдно-хімічних процесів» [46, арк. 146], а отже, ці напрями роботи мають бути підсилені в сучасному глинознавстві.

У вересні—листопаді 1963 р. к. ф.-м. н. Ю.П. Єгоров відвідав університет м. Уппсала, лабораторію рентгеноструктурного аналізу Інституту хімії професора Хегга й аналогічну лабораторію професора Магнелли при відділі неорганічної хімії Стокгольмського університету. Особливу увагу український учений звертав на досвід роботи шведських кристалографів, який демонстрував те, що використання електронно-обчислювальних машин в обробці експерименту приводить до швидкого накопичення ґрунтовних знань про структуру об'єктів. Тому Ю.П. Єгоров вважав за доцільне, як і у Швеції, організувати при Інституті кібернетики спеціальну групу із завданнями удосконалення програм, що вже існували в СРСР і за кордоном, і забезпечити на їхній основі розрахунки кристалічних структур на замовлення інших наукових організацій. За результатами цього відрядження вчена рада Інституту хімії високомолекулярних сполук ухвалила доручити Ю.П. Єгорову: прискорити налагодження і запровадження методу рентгенографічного дослідження структури при малих кутах і ультразвукової методики; у 1964 р. приступити до застосування методик з високо- і низькотемпературним рентгенографічним дослідженням; встановити контакт з Інститутом кібернетики для опрацювання програм структурних розрахунків; увести в дію метод термографії і калориметрії; звернутися з проханням до Президії АН УРСР підтримати пропозиції, що містилися у звіті про організацію розрахункової групи при Інституті кібернетики, рекомендації з виготовлення серійного обладнання спеціального типу, підготовки молодих фахівців вузького профілю та реалізувати рішення про виділення асигнувань для придбання електронно-обчислювальної машини [47, арк. 472—473].

Складовою міжнародної наукової діяльності був міжнародний книгообмін, який у системі АН УРСР здійснювався через ДПБ УРСР, яка за дорученням Президії АН УРСР організовувала цю роботу для всіх академічних установ та бібліотек АН УРСР у централізованому порядку. Відбувався й обмін досвідом шляхом відвідування бібліотечних установ України і Швеції фахівцями цієї галузі. Так, з інформації, спрямованої ДПБ УРСР до головного вченого секретаря Президії АН УРСР, д. т. н. О.Н. Щербаня, відомо, що 13 вересня 1956 р. ДПБ УРСР відвідала делегація шведських бібліотечних працівників у складі директора Королівської бібліотеки Швеції Уно Віллерса і бібліотечних працівників Лундського університету. Шведські колеги ознайомилися з роботою бібліотеки, читальними залами та книжковими виставками, унікальними рукописами і стародруками. У. Віллерс від імені делегації подарував ДПБ УРСР 10 видань шведських бібліотек, своєю чергою, і шведські фахівці отримали в дар українські видання [47, арк. 22].

На кінець 1957 р. ДПБ УРСР мала 16 точок книгообміну зі Швецією. Суттєвий книгообмін здійснювався з бібліотекою Королівської шведської академії науки, від якої надходили такі видання, як: «Astronomy», «Arkiv för Botanik», «Arkiv för Fysik», «Arkiv för Geofysik», «Arkiv för Kemi», «Arkiv för Matematik», «Arkiv för Mineralogi och geologie», «Arkiv för Zoology», «Handlingar», «Årsbook», «Les Prix Nobel», «Stockholm Observatoriums Annalen», і натомість до Швеції надсилалися, зокрема, такі видання: «Вісник АН УРСР», «Доповіді АН УРСР», «Український біохімічний журнал», «Український математический журнал», «Український ботанічний журнал», «Український химический журнал», «Мікробіологічний журнал», «Труды Института зоологии», «Археологія», «Археологічні пам'ятки УРСР», «Флора УРСР», «Наукові записки Інституту історії», «Краткие сообщения Института археологии», «Труды Карадагской биологической станции», «Труды Ботанического сада», «Труды Института гидробиологии», «Труды Института гидрологии и гидротехники», «Труды Института металлофизики», «Збірник праць Зоологічного музею», «Наукові записки Львівського наукового природознавчого музею», «Труды Института геологических наук» [48, арк. 5; 50—51]. Станом на першу половину 1960 р. реалізовувався книгообмін з 18 науковими установами та бібліотеками Швеції [49, арк. 202]. Зі змісту довідок та інформацій про наукові зв'язки українських академічних установ за 1962 р. відомо таке: здійснювався обмін відбитками праць учених та виданнями між Інститутом металокераміки і спецсплавів та науковими установами Швеції; співробітники відділу загальної фізіології Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця проводили обмін відбитками наукових праць з окремими шведськими вченими з Лундського (професорами Лундбергом і Оскарсоном) і Каролінгського університетів (професором Скоглундом); наукові співробітники Інституту гідробіології листувалися та обмінювалися науковою літературою з професором Роде [50, арк. 49; 141 а;

144 а]. Обмін науковою літературою здійснювався і в рамках безпосередньої комунікації та співпраці між українськими та шведськими вченими. Так, високу оцінку з боку вчених Шведського музею природознавства у Стокгольмі отримали наукові праці з бріофлори д. б. н., члена-кореспондента А.С. Лазаренка. Завідувач відділу палеоботаніки Шведського музею природознавства доктор Г. Перссон у листі до українського ботаніка від 13 квітня 1949 р. наголосив, що дослідження А.С. Лазаренка є одними з найважливіших тогочасних праць із бріології. Він мав намір написати на них докладну рецензію й опублікувати її у провідному ботанічному журналі Швеції та американському фаховому журналі «The Bryologist». Разом з тим Г. Перссон зазначав, що у шведських бібліотеках були відсутні деякі наукові праці українського бріолога, які він просив надіслати до Стокгольма. Зі свого боку, шведський учений пропонував надіслати А.С. Лазаренку збірники праць таких дослідників, як Ліндберг, Арнелль, Мйоллер, Іенсен, Евансен, Бартрам, Варнсторф та інші. Крім того, Г. Перссон запропонував організувати обмін матеріалом для дослідження, адже Шведський музей природознавства мав великі дублікатні колекції як шведських мохів, так і мохів з усіх країн світу [51, арк. 1—1 зв.].

Як свідчать документи з особового фонду А.С. Лазаренка, шведські бріологи і в подальшому зверталися до нього з проханням надіслати до бібліотеки Шведського музею природознавства видання з його працями. У листі зі Стокгольма від 27 липня 1966 р. повідомлялося, що наукові праці А.С. Лазаренка вишукували у провідних скандинавських академічних і університетських бібліотеках Уппсали, Лунда, Копенгагена, Гельсінкі. На обмін учені зі Стокгольма зобов'язувалися надіслати сучасну наукову літературу з бріології [52, арк. 1]. А доцент С. Страндхеде з таксономічної лабораторії Інституту систематики ботаніки м. Лунд у листі від 2 березня 1967 р. писав А.С. Лазаренку: «Ваші статті про цитологію та таксономію мохоподібних представляють для мене великий інтерес, оскільки я маю намір розпочати аналогічні дослідження шведських мохоподібних. Буду дуже радий отримати передрук Ваших робіт. У нашій бібліотеці немає журналів, де надруковані Ваші статті. Зараз я шукаю методичну інформацію... Надсилаю Вам власні праці під спільною обкладинкою. Якщо Ви не зацікавлені в них особисто, віддайте їх Вашій установі» [53, арк. 1].

Науковою літературою активно обмінювалися й інші вчені, зокрема український паразитолог, академік О.П. Маркевич і співробітник Зоологічного інституту у Стокгольмі Г. Малмберг та академік, завідувач відділу петрографії рудних родовищ Інституту геологічних наук М.П. Семененко і професор Г. фон Еккерманн та інші науковці. В особовому архіві О.П. Маркевича міститься лист Г. Малмберга від 11 листопада 1959 р., в якому останній подякував українському колезі за надіслану ним цінну працю про паразитів прісноводних риб СРСР. Г. Малмберг також повідомив,

що надіслав О.П. Маркевичу свою розвідку про паразитів *Gyrodactylus*, які зустрічаються на рибах зі шведських водоймищ. Дослідник мав намір і надалі надсилати до Києва свої нові праці, адже сподівався отримати фахову оцінку щодо них від О.П. Маркевича [54, арк. 1]. Із листа М.П. Семененка від 17 серпня 1964 р. відомо, що він, окрім своїх праць, надіслав Г. фон Еккерманну й звіт про наукову екскурсію лужними породами Швеції [55, арк. 2].

На теренах Швеції діяли міжнародні наукові організації, в роботі яких брали участь українські вчені. 16 серпня 1960 р., під час роботи 11 Міжнародного конгресу з астронавтики у Стокгольмі, було засновано Міжнародну академію астронавтики, що мала сприяти дослідженням космічного простору і його використанню в мирних цілях. Ця незалежна неурядова організація в 1996 р. була визнана ООН. Активну роботу в Міжнародній академії астронавтики провадив академік Г.С. Писаренко. У його особовому фонді в ІА відклався лист до генерального секретаря Міжнародної академії астронавтики Дж. Контанта з пропозицією обрати членами-кореспондентами цієї академії провідних українських учених, зокрема: д. т. н., головного конструктора КБ «Південне» В.Й. Драновського; д. т. н., заступника директора Інституту проблем міцності В.О. Стрижала; директора Інституту проблем машинобудування, члена-кореспондента Ю.М. Мацевитого [56, арк. 1—3].

Наукова новизна роботи полягає в систематизації комплексу архівних джерел з українсько-шведської наукової комунікації, що відклалися в Архівному фонді НАН України, уведенні до наукового обігу не досліджених і малодосліджених документів та здійсненні на їхній основі історико-джерелознавчої реконструкції напрямів та форм двосторонньої наукової комунікації та співробітництва академічних установ і вчених України й Швеції в контексті євроінтеграційного досвіду академічної вітчизняної науки.

Висновки. Архівні документи дозволяють твердити, що українсько-шведська наукова комунікація має давню та фактично безперервну традицію. Вона розвивалася динамічно й інтенсифікувалася в 60—80-х роках ХХ ст., коли наукові зносини набули сталих форм співробітництва, зокрема, таких як: реалізація спільних наукових проєктів, наукові відрядження, стажування, участь у наукових заходах, консультації, двосторонній обмін матеріалами для досліджень, спільна публікаційна діяльність та особливо обмін ідеями «*ноу хау*», продаж інноваційного наукового та промислового обладнання. Складовою наукової діяльності був книгообмін, який здійснювався в системі АН УРСР через ДПБ УРСР. Науковці окремих інститутів обмінювалися зі шведськими колегами відбитками своїх праць, здійснювали особисте листування. Співробітництво відбувалося за широким спектром наукових досліджень і постійно збагачувалося новими напрямками, видами і формами. Офіційні й неформальні комунікації

реалізувалися через участь у наукових заходах. Проведена історико-джерелознавча реконструкція українсько-шведської наукової співпраці сприятиме цілісному відтворенню історії міжнародних зв'язків вітчизняної академічної науки з європейськими науковими установами, окремими вченими й бізнесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія Національної академії наук України. 1956—1960: Ч. 1. Документи і матеріали. Київ, 2016. 872 с.
2. Історія Національної академії наук України. 1961—1965: Ч. 1. Документи і матеріали. Київ, 2020. 944 с.
3. Національна академія наук України — 100. Головні тенденції розвитку і здобутки: документи і матеріали. Кн. 2, ч. 1: 1946—1970. Київ, 2018. 1088 с.; Національна академія наук України — 100. Головні тенденції розвитку і здобутки: документи і матеріали. Кн. 2, ч. 2: 1971—1991. Київ, 2018. 1136 с.; Національна академія наук України — 100. Головні тенденції розвитку і здобутки: документи і матеріали. Кн. 3: 1992—2018. Київ, 2018. 584 с.
4. Індиченко Г. В. Швеція. *Академія наук країн Європи*. Київ, 2012. Кн. 1. 648 с.
5. Особові архівні фонди вчених НАН України в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : путівник. Київ, 2017. 772 с.
6. Кіржаєва І. Г. Архівні документи про співпрацю українського історика М. Ф. Котляра зі шведськими вченими. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1996> (дата звернення: 25.07.2024).
7. Українсько-шведська двостороння співпраця в науково-технічній сфері (2008—2009 рр.). URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/ukr/4257.html (дата звернення: 25.07.2024).
8. Українські та шведські вчені представили та обговорили останні результати фундаментальних та прикладних досліджень у галузі онкології. URL: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/13051.3.062.pdf (дата звернення: 25.07.2024).
9. Постанова Президії АН УРСР Про присудження Золотої медалі імені В. І. Вернадського. Електронний ресурс. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2022/03/220316160917382-745.pdf> (дата звернення: 25.07.2024).
10. Академію відвідали професори Матс Ларрсон і Ерик Аурелл зі Швеції. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=10774> (дата звернення: 25.07.2024).
11. Оксана Дударко: «Я веду дослідження, які будуть корисними й для Швеції, і для України». URL: <https://svit.kpi.ua/2023/03/26/оксана-дударко-я-веду-дослідження-як/> (дата звернення: 25.07.2024).
12. ІА НБУВ. Ф. 11. Оп. 2. Спр. 28. 1 арк.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 2. Оп. 9. Спр. 6484. 277 арк.
14. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 62. 156 арк.
15. ІА НБУВ. Ф. 217. Оп. 2. Спр. 61. 156 арк.
16. ІА НБУВ. Ф. 217. Оп. 4. Спр. 37. 310 арк.

17. ІА НБУВ. Ф. 33. Оп. 2. Спр. 10. 3 арк.
18. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 315. 473 арк.
19. Отчет о деятельности Академии наук Украинской ССР в 1965 году. Проект. Київ, 1966. 232 с.
20. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 408. 383 арк.
21. Там само. Спр. 583. 31 арк.
22. Там само. Спр. 658. 43 арк.
23. Там само. Спр. 177. 164 арк.
24. Отчет о деятельности Академии наук Украинской ССР в 1966 году. Киев Наукова думка, 1967. 392 с.
25. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 395. 175 арк.
26. ІА НБУВ. Ф. 162. Оп. 4. Спр. 242. 1 арк.
27. Там само. Спр. 40. 1 арк.
28. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 588. 138 арк.
29. Там само. Спр. 585. 258 арк.
30. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділення наук НАН України. Відділення математики, механіки і кібернетики. Спр. 785. 20 арк.
31. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 592. 108 арк.
32. ІА НБУВ. Ф. 211. Оп. 2. Спр. 52. 8 арк.
33. ІА НБУВ. Ф. 298. Оп. 1. Спр. 81. 140 арк.
34. ІА НБУВ. Ф. 346. Оп. 2. Спр. 40. 101 арк.
35. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 670. 27 арк.
36. ІА НБУВ. Ф. 241. Оп. 4. Спр. 123. 5 арк.
37. ІА НБУВ. Ф. 295. Оп. 2. Спр. 89. 49 арк.
38. Там само. Спр. 84. 264 арк.
39. ІА НБУВ. Ф. 199. Оп. 1. Спр. 146. 6 арк.
40. Там само. Спр. 142. 6 арк.
41. Там само. Спр. 154. 1 арк.
42. Поточний архів Президії НАН України. Матеріали про прийом учених Англії, Скандинавії та Японії в інститутах АН УРСР у 1973 р. 262 арк.
43. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями. Спр. 335. 207 арк.
44. Там само. Спр. 690. 286 арк.
45. Там само. Спр. 274. 266 арк.
46. Там само. Спр. 473. 99 арк.
47. Там само. Спр. 17. 288 арк.
48. Там само. Спр. 19. 258 арк.
49. Там само. Спр. 135. 202 арк.
50. Там само. Спр. 227. 235 арк.
51. Там само. Спр. 101. 36 арк.
52. Там само. Спр. 93. 1 арк.

53. ІА НБУВ. Ф. 113. Оп. 1. Спр. 118. 4 арк.
 54. ІА НБУВ. Ф. 121. Оп. 4. Спр. 339. 5 арк.
 55. ІА НБУВ. Ф. 162. Оп. 4. Спр. 29. 3 арк.
 56. ІА НБУВ. Ф. 142. Оп. 4. Спр. 6. 3 арк.

Отримано 5 серпня 2024 р.

REFERENCES

1. Istoriiia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. 1956—1960. [The history of the National Academy of Sciences of Ukraine. 1956—1960. Pt. 1: Documents and materials (2016). 872 p. [In Ukrainian].
2. Istoriiia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. 1961—1965. [The history of the National Academy of Sciences of Ukraine. 1956—1960. Pt. 1: Documents and materials] (2020). Kyiv, 944 p. [In Ukrainian].
3. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy — 100. Holovni tendentsii rozvytku i zdobutky: dokumenty i materialy. 1946—1970. [The National Academy of Sciences of Ukraine — 100. The main development trends and achievements. 1946—1970]. Book 2. Pt. 1 : Documents and materials (2018). Kyiv, 1088 p. [In Ukrainian]; Natsionalna akademiia nauk Ukrainy — 100. Holovni tendentsii rozvytku i zdobutky: dokumenty i materialy. 1971—1991. [The National Academy of Sciences of Ukraine — 100. The main development trends and achievements. 1971—1991]. Book. 2. Pt. 2: Documents and materials (2018). Kyiv, 1136 p. [In Ukrainian]; Natsionalna akademiia nauk Ukrainy — 100. Holovni tendentsii rozvytku i zdobutky: dokumenty i materialy. 1992—2018. [The National Academy of Sciences of Ukraine — 100. The main development trends and achievements. 1992—2018]. Book 3: Documents and materials (2018). Kyiv, 584 p. [In Ukrainian].
4. Indychenko H.V. Shvetsiia [Sweden]. *Akademiia nauk krain Yevropy* [Academy of Sciences of European countries]. Book 1. Kyiv, 2012, 648 p. [In Ukrainian].
5. Osobovi arkhivni fondy vchenykh NAN Ukrainy v Instytuti arkhivoznavstva Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho : putivnyk. [Personal archival fonds of scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine at the Institute of Archival Studies of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine: guidebook]. Kyiv, 2017. 772 p. [In Ukrainian].
6. Kirzhaieva I.H. Arkhivni dokumenty pro spivpratsiu ukrainskoho istoryka M.F. Kotliara zi shvedskymy vchenymy. [Archival document on cooperation of Ukrainian historian M.F. Kotliar with Swedish scientists]. Retrieved from: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1996> [In Ukrainian].
7. Ukrainsko-shvedska dvostoronna spivpratsia v naukovo-tekhnichnii sferi (2008—2009 rr.) [Ukrainian-Swedish Bilateral Cooperation in the Scientific and Technical Sphere (2008—2009)]. Retrieved from: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/ukr/4257.html [In Ukrainian].
8. Ukrainski ta shvedski vcheni predstavlyly ta obhovoryly ostanni rezultaty fundamentalnykh ta prykladnykh doslidzhen u haluzi onkologii [Ukrainian and Swedish scientists presented and discussed the latest results of fundamental and applied research in the field of oncology]. Retrieved from: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/13051.3.062.pdf [In Ukrainian].
9. Postanova Prezydii AN URSS Pro prysudzhennia Zolotoi medali imeni V.I. Vernadskoho [Resolution of the Presidium of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR On award-

- ding the Gold Medal named after V.I. Vernadskyi. Electronic resource]. Retrieved from: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2022/03/220316160917382-745.pdf> [In Ukrainian].
10. Akademiui vidvaly profesory Mats Larrson i Eryk Aurell zi Shvetsii [The Academy was visited by Professors Mats Larsson and Erik Aurell from Sweden]. Retrieved from: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=10774> [In Ukrainian].
 11. Oksana Dudarko: “Ia vedu doslidzhennia, yaki budut korysnymy y dlia Shvetsii, i dlia Ukrainy” [Oksana Dudarko: “I conduct research that will be useful for both Sweden and Ukraine”]. Retrieved from: <https://svit.kpi.ua/2023/03/26/oksana-dudarko-ya-vedu-doslidzhennia-yak/> [In Ukrainian].
 12. Fond 11. Inventory 2. Unit. 28. 1 sheet. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
 13. Fond 2. Inventory 9. Unit. 6484. 277 sheets. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 14. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 62. 156 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 15. Fond 217. Inventory 2. Unit. 61. 156 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
 16. Fond 217. Inventory 4. Unit. 37. 310 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
 17. Fond 33. Inventory 2. Unit. 10. 3 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
 18. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 315. 473 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 19. *Otchet o deiatelnosti Akademii nauk Ukrainskoi SSR v 1965 godu (proekt)*. (1966). [Report on the activities of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in 1966 (draft)]. Kyiv, 1966. 232 p. [In Russian].
 20. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 408. 383 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 21. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 583. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 22. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 658. 43 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 23. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 177. 164 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 24. *Otchet o deiatelnosti Akademii nauk Ukrainskoi SSR v 1966 godu*. (1967). [Report on the activities of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in 1966 (draft)]. Kyiv, 1967. 392 p. [In Russian].
 25. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 395. 175 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

26. Fond 162. Inventory 4. Unit. 242. 1 sheet. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
27. Fond 162. Inventory 4. Unit. 40. 1 sheet. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
28. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 588. 138 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
29. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 585. 258 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
30. Fond 251. Inventory “Viddilennia nauk NAN Ukrainy. Viddilennia matematyky, mekhaniky i kibernetiky” [Department of Science of the NAS of Ukraine. Department of Mathematics, Mechanics and Cybernetics], Unit 785. 20 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
31. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 592. 108 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
32. Fond 211. Inventory 2. Unit. 52. 8 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
33. Fond 298. Inventory 1. Unit. 81. 140 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
34. Fond 346. Inventory 2. Unit. 40. 101 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
35. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 670. 27 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
36. Fond 241. Inventory 4. Unit. 123. 5 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
37. Fond 295. Inventory 2. Unit. 89. 49 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
38. Fond 295. Inventory 2. Unit. 84. 264 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
39. Fond 199. Inventory 1. Unit. 146. 6 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
40. Fond 199. Inventory 1. Unit. 142. 6 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
41. Fond 199. Inventory 1. Unit. 154. 1 sheet. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
42. Potochnyy arkhiv Prezydiyi NAN Ukrainy. Dokumenty pro pryom uchenykh z Anhliyi, Skandynaviyi ta Yaponiyi u 1973 roku [Materials on the admission of scientists from England, Scandinavia and Japan to the institutes of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in 1973]. 262 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
43. Fond 251. Inventory “Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy” [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 335. 207 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

44. Fond 251. Inventory "Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy" [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 690. 286 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
45. Fond 251. Inventory "Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy" [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 274. 266 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
46. Fond 251. Inventory "Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy" [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 473. 99 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
47. Fond 251. Inventory "Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy" [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 17. 288 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
48. Fond 251. Inventory "Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy" [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 19. 258 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
49. Fond 251. Inventory "Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy" [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 135. 202 sheets. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
50. Fond 251. Inventory "Viddil naukovykh zviazkiv iz zarubizhnymy orhanizatsiiamy" [Department of scientific relations with foreign organizations], Unit 227. Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
51. Fond 113. Inventory 1. Unit 101. 36 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
52. Fond 113. Inventory 1. Unit 93. 1 sheet. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
53. Fond 113. Inventory 1. Unit 118. 4 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
54. Fond 121. Inventory 4. Unit 339. 5 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
55. Fond 162. Inventory 4. Unit 29. 3 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.
56. Fond 142. Inventory 4. Unit 6. 3 sheets. Institute of Archival Studies of VNLU, Kyiv, Ukraine.

Received on August 8, 2024

Hanna Indychenko

V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0003-2225-0214

SCOPUS: 57224568416

E-mail: Indychenko@ukr.net

Andrii Shapoval

V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0003-1188-5142

SCOPUS: 57224568766

E-mail: shai196@ukr.net

UKRAINIAN-SWEDISH SCIENTIFIC COMMUNICATION: HISTORICAL AND SOURCE-SIGNIFICANT RECONSTRUCTION

The purpose of the work. In the study, on the basis of little-known and partly not researched archival documents, which were deposited in the archive of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine, the historical and source reconstruction of Ukrainian-Swedish scientific cooperation was conducted. **The methodology of research** is the use of historical, archival, source, chronological methods, as well as methods of analytical and synthetic processing of archival documents and scientific examination. **The scientific novelty of the work** is to systematize a complex of archival sources from Ukrainian-Swedish scientific communication, which was deposited in the Archival fond of the National Academy of Sciences of Ukraine, introduction to the scientific circulation of not researched and poorly researched documents and implementation on their basis of historical and source reconstruction of directions and forms of bilateral communication on their basis academic institutions and scientists of Ukraine and Sweden in the context of European integration experience of academic domestic science. **Conclusions.** The scientific analysis of archival documents deposited in the archive of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine and Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine allows you to conclude that the Ukrainian-Swedish ties in the scientific field have a long history and developed dynamically. Sweden was considered by the Ukrainian Academy of Sciences as a country with high scientific achievements and potential. Scientific communication with Swedish academic institutions was established in the initial stages of the Ukrainian Academy of Sciences, and later reached a multifaceted nature. Scientific development of leading Ukrainian institutions and scientists in the field of electric welding, materials science, cybernetics, chemistry, which received widespread recognition of the European scientific environment, and Swedish business circles sought to use them in a practical sphere, became in demand in Sweden. Formal and informal scientific communication was carried out through the participation of Ukrainian and Swedish researchers in scientific forums. The analysis of Ukrainian-Swedish scientific communication and cooperation makes it possible to reveal one of the bright pages of international intellectual cooperation of two European countries.

Key words: Academy of Sciences of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, scientific communication, Sweden, archival document, archive of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.